

6.ÜNİTE

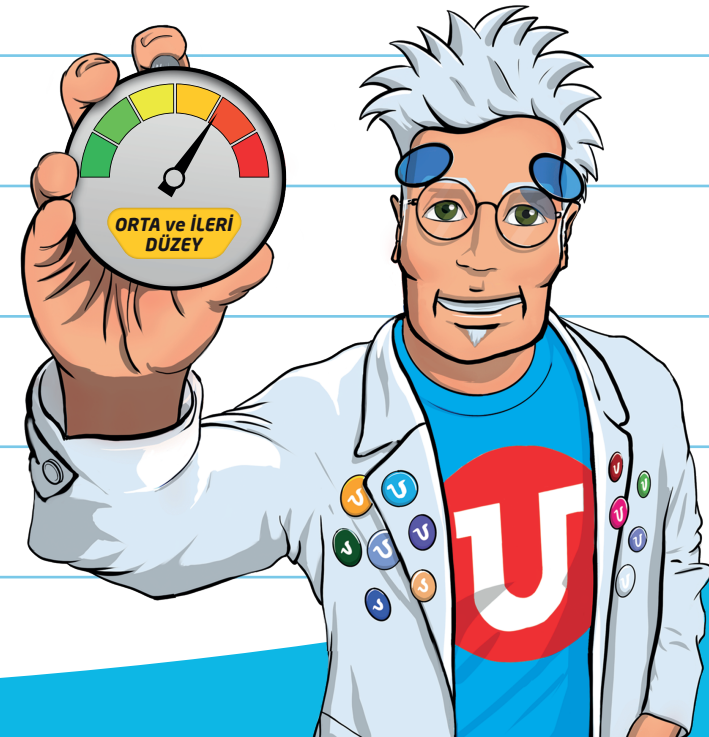

TYT Orta ve İleri Düzey Türkçe Soru Bankası

İsimler ve İsim Tamlamaları

FATMA GÜL ÖRS

İSİMLER VE İSİM TAMLAMALARI

★ **UYARI:** Sözcüğün türü/ görevi/ işlevi denince akla gelmesi gereken o sözcüğün isim, sıfat, fiil, zarf vb. olup olmadığıdır.

★ **UYARI:** Sözcükler isim soylu sözcükler ve fiiller olmak üzere iki gruba ayrılır. Fiil dışındaki tüm sözcükler isim soyludur.

İSİM(AD):

- Varlıkların, duyguların, düşüncelerin, kavramların ve çeşitli durumların karşılığı olarak kullanılan sözcüklere *isim (ad)* denir.
- CİNS ADI (TÜR ADI)
- ÖZEL AD:

Cins adı:

→ Aynı türden olan varlıkların ve kavramların ortak isimleridir.

Örnek:

→ Gül, bir bitki türüdür.

→ Saksıdaki gülün yaprakları dökülmüş.

Özel ad:

- Tek olan, diğer varlıklara benzemeyen varlıkları karşılayan adlardır. Bu isimler, varlıklara sonradan verilir. Verilen bu isim, özel ismin verildiği kişi veya varlık tanındıktan sonra söz konusu kişi veya varlığı zihnimizde canlandırır ve onunla özdeşleşir. (Özel ad kapsamına giren sözcükler yazım kuralları konusunda ele alınacaktır.)

Örnek:

- Gül, gelecek ay üniversiteden mezun oluyor.

SOYUT - SOMUT AD:

Somut ad:

- Beş duyu organımızdan en az biriyle algılayabildiğimiz varlıklara verilen adlardır.

Örnek:

- Telefonun şarj aleti kayboldu.

Soyut ad:

- Beş duyu organımızdan en az biriyle de olsa algılayamadığımız kavramlara verilen adlardır.

Örnek:

- Sevgi, insanın en çok ihtiyaç duyduğu duygudur.

TEKİL AD, ÇOĞUL AD, TOPLULUK ADI:

Tekil ad:

→ Aynı türden varlığın bir tanesini karşılayan isimlerdir.

Örnek:

→ Asker kapıda nöbet tutuyor.

Çoğul ad:

- Aynı türden olan birden çok varlığı karşılayan isimlerdir. Türkçede isimlere çoğul anlam “-lar /-ler” çoğul ekiyle kazandırılır. Bu eki alan isimler çoğul isimlerdir.

Örnek:

- Komutan askerleri selamladı.

Topluluk adı:

- Çoğul ekini almadığı halde birden çok varlıktan oluşan bir grubu karşılayan isimlerdir.

Örnek:

- Bir saat sonra ordu harekete geçti.

HATIRLATMA- TEKRAR

İsimlerde iyelik(sahiplik- aitlik) anlamı :

→ Varlıkların kime, neye ait olduğunu gösteren, isme ve isim soylu sözcüklere gelen eklerdir.

Örnek:

→ Bu yaz, otelimizde yüzlerce turist ağırladık.

→ Başıma talih kuşu kondu desem yeridir.

Adın durumları(ismin halleri) :

- İsmi veya isim soylu sözcüklere gelerek bu sözcüklerin cümle içindeki diğer öğelerle bağını sağlayan eklerdir.

Örnek:

- Gençlere içi boş bir özgüven aşılama yerine onları dolu dolu yetiştirmeli, hayata dolu dolu hazırlamalıyız.

Tamlayan eki:

→ Belirtili isim tamlamalarının tamlayan kısmında bulunan eklerdir.

Örnek:

→ Telefonumun şarj cihazını bulamıyorum.

İSİM TAMLAMASI

→ En az iki ismin veya isim soylu sözcüklerin bir araya gelerek oluşturduğu söz öbekleridir.

→ Tamlayan-İsim Tamlanan-İsim

Belirtisiz İsim Tamlaması

- Tamlayanın tamlanan eki almadığı, tamlananında iyelik eki bulunan tamlamalardır.

Örnek:

- Çöplerinizi çöp kovasına atın.
- Kız evi naz evi.
- Balık kılçığı boğazıma kaçtı.

★ **NOT:** Belirtisiz isim tamlamasını bulmanın pratik yolu, tamlamayı bulduktan sonra tamlanana “**NE?**” sorusunu yöneltmektir. Cevabımız tamlayansa bu tamlama belirtisiz isim tamlamasıdır.

Örnek:

- Yaz yağmuru tez gelir geçer.
- Yaz yağmuru: Tamlama
- NE yağmuru? CEVAP: Yaz
- Senin gibisini tanımadım.
- “Bu da neyin nesi?” diye sordu.

★ **NOT:** Belirtisiz isim tamlamalarında tamlayanla tamlanan arasına sözcük girmez.

Örnek:

- Çocuk kitabı Çocuk ~~resimli~~ kitabı
- Devlet bakanı Devlet ~~eski~~ bakanı

Belirtili İsim Tamlaması

→ Tamlayan kısmında tamlayan ekinin, tamlanan kısmında da iyelik ekinin bulunduğu isim tamlamalarıdır.

★ NOT: Tamlanan eki ifadesiyle kastedilen, iyelik ekidir.

Örnek:

→ İnsanlığın kaderi gene insanlığın elinde.

→ İşçilerin parası iki aydır ödenmiyormuş.

→ Burada benim sözüm geçer.

★ **NOT:** Kimi zaman (*özellikle tamlananı belgisiz zamir, soru zamiri olan tamlamalarda*) -den / -dan ayrılma durum eki, tamlayan eki göreviyle kullanılabilir.

Örnek:

- Aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?
- Çocuklardan birkaçı kendi aralarında konuşmaya başladı.

★ **NOT:** Belirtili isim tamlamasını bulmanın pratik yolu, tamlamayı bulduktan sonra tamlanana “**NEYİN / KİMİN?**” sorularını sormaktır. Cevap tamlayansa bu tamlama belirtili isim tamlasıdır. Tamlayan ekinin varlığı zaten belirtili isim tamlamasını bulmayı kolaylaştırırsa da bu tamlama tipi belirttiğimiz yöntemle de bulunabilir.

Örnek:

→ Masanın örtüsünü makineye attım.

Tamlama: masanın örtüsü

NEYİN örtüsü? – Masanın

★ **NOT:** Tamlamalarda tamlayanla tamlanan arasında kimi anlam ilgileri vardır.

Örnek:

- Deprem korkusu (**sebeplik ilgisi** - Korkunun nedeni depremdir.)
- Ağacın yaprağı (**aitlik ilgisi** - Yaprak, ağaca aittir.)

Zincirleme İsim Tamlaması

- En az üç ismin bir araya gelerek oluşturduğu tamlamadır.
- Zincirleme isim tamlaması matruşka gibidir. Yani isim tamlamasının içinden yine isim tamlaması çıkar.

Örnek:

- Aile bireylerinin görevleri her evde farklı olabilir.
- aile bireylerinin görevleri
- aile bireyleri

Örnek:

- Nezahat Hanım, gençlik yıllarının hatıralarıyla avunuyordu.
- gençlik yıllarının hatıraları
- gençlik yılları
- Fuar alanının yerleşim planı belediye tarafından onaylandı.
- fuar alanının yerleşim planı
- fuar alanı
- yerleşim planı

UYARILAR:

★ İsim tamlamalarında tamlayanla tamlanan arasına sıfat girebilir:

Örnek:

- Pencerenin soluk çerçevesi binanın görkemli dokusunu gölgeliyor.
- pencerenin soluk çerçevesi
- binanın görmekli dokusu

★ Zincirleme ad tamlaması üç sözcükten oluşuyorsa bu sözcüklerin üçü de isim olmalıdır. Dördüncü sözcük sıfat olabilir.

Örnek:

- Masa örtüsünün kareli desenleri
- Masa örtüsünün desenleri : Zincirleme isim tamlaması
- kareli: Zincirleme isim tamlaması içinde yer alan sıfat

★ . Belirtili isim tamlamalarında tamlayanla tamlanan yer deęiřtirebilir, araya sözcük girebilir.

Örnek:

→ şavkı vurur geceleri ayın suya.

★ Üç isimden oluşan her tamlama zincirleme isim tamlaması olmayabilir.

Örnek:

→ Suyun ve doğalgazın faturasını ödedim.

→ Suyun ve doğal gazın faturası

→ suyun faturası

doğal gazın faturası

★ Bu örnek zincirleme isim tamlaması değil, tamlayanı birden fazla olan bir belirtili isim tamlasıdır.

Takısız İsim Tamlaması

- Her iki ögesi de isimden oluşan, tamlayanının tamlayan eki, tamlananının da iye-lik eki almadığı tamlamalardır.

Takısız isim tamlamalarında:

- Tamlayan tamlananın neyden yapıldığını belirtir:

Örnek:

→ Yün kazak makineye atılınca iki beden küçüldü.

yün kazak: Kazağın yünden yapıldığı belirtiliyor.

Tamlayan, tamlananın neye benzediğini belirtir.

→ Aslan asker, düşmanın üzerine cesaretle yürüdü.

Aslan asker: Askerin aslana benzediği belirtiliyor.

★ **ÖNEMLİ UYARI:** Takısız isim tamlası, akademisyenler arasında tartışmalı bir konudur. Yani dil uzmanlarının bir kısmı bu tamlama için takısız isim tamlaması derken diğer bir kısmı bu tamlama türünü sıfat tamlaması olarak adlandırmaktadır.

Bu yüzden takısız isim tamlaması terimi şimdiye dek ÖSYM'nin düzenlediği hiçbir sınavda kullanılmamıştır. Şaibeli bir konu olduğu için bu konuya ilişkin herhangi bir soru soru bankamızda yer almamaktadır.

NOTLAR:

Tamlayanı düşmüş ad tamlaması

- Tamlayanı “*benim, senin, onun, bizim, sizin, onların*” gibi zamir olan belirtili isim tamlamalarında iyelik eki bu anlamı verdiği için gerekmedikçe bu sözcükler kullanılmaz. Böyle bir durumda geriye kalan tamlanan kısmı, tamlayanı düşmüş isim tamlaması olarak adlandırılır.

Örnek:

→ *Sağlığım*, her şeyden önemlidir.

Benim sağlığım (Cümlede “benim” sözcüğü düştüğü için “sağlığım” sözcüğü tamlayanı düşmüş isim tamlaması olarak adlandırılmaktadır.)

→ *Paranı* har vurup harman savurma.

Senin paran (Cümlede “senin” sözcüğü düştüğü için “paranı” sözcüğü tamlayanı düşmüş isim tamlaması olarak adlandırılmaktadır.)

★ **UYARI** : Soruda, verilen cümlelerde “isim tamlaması” olup olmadığı soruluyorsa tamlayanı düşmüş isim tamlaması, bir isim tamlaması olarak alınmaz. İsim tamlamasının varlığından söz edebilmemiz için hem tamlayan hem tamlanan unsurunun bulunması gerekir. Bu tip bir bilgi ancak “tamlayanı düşmüş isim tamlaması”nın olup olmadığına dair yoklanabilir.

Tamlayan eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğu

- Bir cümlede “*senin, onun*” zamirlerinin kullanılmaması anlam karışıklığına yol açacaksa bu zamirlerin kullanılmaması bir anlatım bozukluğu nedenidir.

Örnek:

- Tabletini masanın üstünde unutmuş.

KİMIN tableti?

Senin tabletini masanın üzerinde unutmuş.

Onun tabletini masanın üzerinde unutmuş.

★ : Örnekte görüldüğü gibi cümlede *senin* / *onun* zamirlerinden gerekli olanının kullanılmayışı anlam belirsizliğine yol açmıştır. Bu yüzden bu örnek cümlede tamlayanın kullanılmaması anlam belirsizliğine, dolayısıyla anlatım bozukluğuna yol açmıştır.